

HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYAT

Turdiboyev Sherzod Rahmonberdiyevich*Ichki ishlar vazirligi Farg'ona akademik litseyi o'qituvchisi*

Anotatsiya: *Ushbu maqolada huquqiy ong va huquqiy madaniyatning murakkab tushunchalari o'rganilib, ularning ta'riflari, tarkibiy qismlari, ahamiyati va o'zaro aloqadorligi o'rganiladi. Huquqiy ong shaxs va jamoalar o'rtasida qonunlar, huquqlar va huquqiy jarayonlarni tushunish va ongni anglatasa, huquqiy madaniyat jamiyatdagi huquqqa munosabat, qadriyatlar va amaliyotlarni o'z ichiga oladi. Bu elementlar birgalikda jamiyatning huquqiy muhiti va boshqaruv tuzilmalarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.*

Kalit so'zlar: *Huquqiy savodxonlik, Qonun ustuvorligi, Huquqiy ta'lim, Sudga kirish, Jamoatchilik tushunchasi, Yuridik muassasalar, Ijtimoiy adolat, Huquqiy normalar, Madaniy qadriyatlar, Qonuniy muvofiqlik, Boshqaruv.*

Kirish. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyat huquqiy bazasining asosiy elementlari hisoblanadi. Huquqiy ong shaxsga o'z huquq va majburiyatlari to'g'risida bilim beradi, ularga rioya qilish va huquqiy jarayonlarda faol ishtirok etishga yordam beradi. Huquqiy madaniyat esa huquq va huquqiy institutlarga nisbatan jamiyat normalari va qadriyatlarini aks ettiradi. Ushbu tushunchalarni tushunish qonun ustuvorligini oshirish va ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan huquqshunos olimlar, siyosatchilar va amaliyotchilar uchun juda muhimdir.

Huquqiy savodxonlik deb ham ataladigan huquqiy ong, qonuniy huquq va majburiyatlarni tan olish va tushunishni o'z ichiga oladi. Bu shaxslarga huquqiy tizimda harakat qilish, adolatni izlash va o'z huquqlarini himoya qilish imkoniyatini beradi. Huquqiy ongning yuqori darajasi quyidagilar uchun juda muhimdir:

- Imkoniyatlarni kengaytirish: fuqarolarni o'z huquqlarini himoya qilish uchun bilimlar bilan jihozlash.
- Adliyaga kirish: huquqni himoya qilish va qonuniy himoya vositalarini izlash imkoniyatini ta'minlash.
- Qonun ustuvorligi: qonunlarni hamma bilishi, tushunishi va ularga rioya etilishini ta'minlash.

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat o'zaro chambarchas bog'liqdir. Huquqiy ongning yuqori darajasi fuqarolarning faol va faol bo'lishiga olib keladi, bu esa, o'z navbatida, huquqiy madaniyatni mustahkamlaydi. Aksincha, mustahkam huquqiy madaniyat huquqiy bilimlarning keng tarqalishiga yordam beradi va huquqiy savodxonlikni rag'batlantiradi.

Mamlakatimizda mustaqillikka erishganimizdan so'ng aholining huquqiy ongi va

huquqiy madaniyatini oshirishga katta e’tibor berib kelinmoqda. Jumladan, 1997-yil 29-avgustda O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan “Jamiyatda

huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturi” qabul qilingan edi. Unda aholi huquqiy madaniyat darajasining oshirilishi qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati xodimlarining bilimdonligiga ko‘p jihatdan bog‘liqligi, huquqiy madaniyatning ilmiy asoslarini tadqiq etishni rag‘batlantirish, ijtimoiy – huquqiy tadqiqotlarni tashkil etish norm.uz va boshqa masalalar o‘z aksini topgan. Biroq bugungi kunga kelib zamon o‘zgarishi, fuqarolarning fikr yuritish darajasi o‘zgarganligi sababli ushbu milliy dasturni yangilash vazifasi qo‘yilmoqda. Bundan tashqari 2017 –yil 7- fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategyasi to‘g‘risida”gi Prezident farmoni, 2017-yil 7- sentabrda qabul qilingan “Huquqiy axborotni tarqatish va undan foydalanishni ta‘minlash to‘g‘risida”gi qonun, 2018- yil 13- apreldagi “Davlat huquqiy siyosatini amalga oshirishda adliya orgnlari va muassasalari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora – tadbirlari to‘g‘risida”gi Prezident farmoni, 2019- yil 9- yanvardag “ Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida”gi Prezident farmoni va boshqa me‘yoriy – huquqiy hujjatlarning qabul qilinganligini ko‘rish mumkin.

Aholining qonunlarga huquqiy jarayonlarga ishtirokini va ularning xabardorlik darajasini aniqlash uchun alohida jamoatchilik fikri so‘rovlari ham o‘tkazilib turiladi. Misol tariqasida 2017-yilda “Ijtimoiy fikr” jamoatchilik fikrini o‘rganish Markazi tomonidan “O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 25 yilligi “ mavzusida jamoatchilik fikri so‘rovi o‘tkazilgan edi. O‘tkazilgan so‘rov ma‘lumotlariga ko‘ra, fuqarolarning mutlaq ko‘pchiligi, ya‘ni 90,5 foizi O‘zbekiston Konstitutsiyasini “mamalakatdagi huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi bosh hujjat”, deb hisoblaydi, unda suveren davlat va adolatli jamiyatni shakllantirishning fundamental asoslari, inson huquqlarini himoya qilish va mustahkamlashga, demokratiya va ijtimoiy adolat ideallariga, fuqarolar osudaligi va millatlararo totuvlikni ta‘minlashga sodiqlik mustahkamlab qo‘yilgan. Mutlaq ko‘pchilik fuqarolarning – 86,3 foizining fikricha , asosiy qonun nafaqat davrning zamonaviy talablariga javob beradi, balki istiqbolga mo‘ljallangandir deya fikr bildirishgan. Mazkur so‘rovda aholining o‘z fuqarolik huquqlari to‘g‘risida xabardorlik darajasi aniqlandi. “Siz o‘z fuqarolik huquqlaringizni bilasizmi?”, degan savolga fuqarolarning mutlaq ko‘pchiligi – 92,6 foizi tasdiqlovchi ovoz berdi. xuddi shunday ijtimoiy so‘rovlar tez-tez o‘tkazilib turilishi aholining fikrini o‘rganish va ularda mavjud bo‘lgan kamchiliklarni bartaraf etishga katta yordam beradi.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev “Parlamentimiz haqiqiy demokratiya maktabiga aylanishi, islohotlarning tashabbuskori va asosiy ijrochisi bo‘lishi kerak” nomli ma‘ruzasida siyosiy partiyalar,ularning parlamentdagi fraksiyalari va deputatlarning faoliyatini tanqidiy tahlil qilib, quyidagi fikrlarni bayon etdi: “Deputatlarning ish uslubini takomillashtirish,

aholining huquqiy madaniyatini oshirish maqsadida siyosiy partiyalar orqali: “Markaz - viloyat - tuman” tartibida ishlaydigan yangi tizimni joriy etish ayni muddao bo‘lar edi”,- degan fikrni bildirganlar, chunki barcha qonunlarning yaratilishi, ishlab chiqilishi deputatlar tomonidan amalga oshiriladi. Ular xalqning orasida bo‘lib barcha taklif va tavsiyalar, kamchiliklarni o‘rganib chiqib xalq manfaatlaridan, xalq ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda qonunlarni yaratishlari shart va zarur. Bekorga “Markaz-viloyat-tuman” tartibida ishlaydigan tizim deb aytmaganlar, har qanday siyosatda bo‘ladigan o‘zgarish va qo‘shimchalar markazdan viloyatga undan tuman va boshqa chekka hududlargacha yetib borishi xalq xabardor bo‘lishi va o‘z fikr –mulohazalarini yetkazishi kerak ekanligini hisobga olib bunday tizim yaratish kerakligini aytib o‘tganlar. Mamlakatimizda ijroga yo‘naltirilgan har bir qonun, amaldagi huquqiy

hujjatlarga kiritilayotgan o‘zgartish va qo‘shimchalardan aholini izchil hamda keng xabardor qilishda jamoatchilik ishtiroki va faolligi muhim. Kommunikatsiya texnologiyalari, davlat organlari bilan ijtimoiy sherikchilik imkoniyatlaridan samarali foydalanish lozim.

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat o‘zaro chambarchas bog‘liqdir. Huquqiy ongning yuqori darajasi fuqarolarning yanada xabardor va faol bo‘lishiga yordam beradi, bu esa o‘z navbatida huquqiy madaniyatga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Aksincha, qo‘llab-quvvatlovchi huquqiy madaniyat huquqiy ongni rivojlantirishga qaratilgan sa‘y-harakatlarni kuchaytirishi mumkin. Masalan; misol uchun:

- Ta‘lim tashabbuslari: Ta‘lim va xabardorlikni qadrlaydigan madaniyat yanada samarali huquqiy savodxonlik dasturlariga olib kelishi mumkin.
- Jamoatchilik ishtiroki: Ishtirokchi huquqiy madaniyatga ega jamiyatlar ko‘pincha fuqarolarning faolligi va xabardorligining yuqori darajasini ko‘radi.

XULOSA.

Huquqiy ong va huquqiy madaniyatni anglash va tarbiyalash adolatli va adolatli jamiyatni rivojlantirish uchun zarurdir. Huquqiy ta‘limni rivojlantirish, jamoatchilik ishtirokini rag‘batlantirish va madaniy to‘siqlarni bartaraf etish orqali jamiyatlar o‘zlarining huquqiy tizimlarini yaxshilashlari va qonun ustuvorligini ta‘minlashlari mumkin. Shunday qilib, manfaatdor tomonlar, jumladan, hukumatlar, ta‘lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari va fuqarolik jamiyati tashkilotlari mustahkam huquqiy ong va ijobiy huquqiy madaniyatni shakllantirish va qo‘llab-quvvatlash uchun hamkorlik qilishi kerak. Ushbu jamoaviy sa‘y-harakatlar huquqlarni himoya qilish, adolatni ta‘minlash va uyg‘un ijtimoiy tartibni mustahkamlash uchun juda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Huquqiy yetuklik - barkamollikka eltadi.“ O`zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi.- T.: Adolat 2011, 7-b
2. Islomov.Z.M.Davlat va huquq nazariyasi.-T.: Adolat, 2007.-537-b
3. O`zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi 29.08.1997-yil 466-I son qarori bilan tasdiqlangan.
4. Nrm.uz “Ijtimoiy fikr” jamoatchilik fikrini o`rganish Markazi tomonidan O`zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 25 yilligi” mavzusida jamoatchilik fikri so`rovi.
5. Kun.uz 24.11.2017